

CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA İDEAL EĞİTİM MODELİ ARAYIŞINA BİR MİSAL: HIFZIRRAHMAN RAŞİT'İN MEKTEBCİLİK VE YENİ MEKTEB HAREKETİ

AN EXAMPLE OF SEARCHING FOR AN IDEAL EDUCATION MODEL IN THE FIRST YEARS OF THE REPUBLIC: SCHOOLING AND NEW SCHOOL MOVEMENT OF HIFZIRRAHMAN RAŞİT

Doç. Dr. Muzaffer BAŞKAYA

Trabzon Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilgiler Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Trabzon/Türkiye
ORCID ID: 0000-0002-4593-0979

Cite As Başkaya, M. (2021). "Cumhuriyetin İlk Yıllarında İdeal Eğitim Modeli Arayışına Bir Misal: Hıfzırrahman Raşit'in Mektebcilik Ve Yeni Mekteb Hareketi", International Academic Social Resources Journal, (e-ISSN: 2636-7637), Vol:6, Issue:32, pp:2100-2105

ÖZET

Cumhuriyet döneminde başlanan eğitimde reform hareketlerinin kurgu ve uygulamaları içinde aktif rol oynayan kişilerden biri de Hıfzırrahman Raşit Öymen'dir. Hıfzırrahman'ın Türk eğitim sisteminde savunduğu fikirler ve yaptığı çalışmaları ifade eden genel anlayışa "Mektebcilik" adı verilir. Mektebciliğin temel dayanaklarını ise Cumhuriyet dönemi Türk İnkılapları oluşturmuştur. Mektebcilik anlayışında temel hedef, eğitimin millileştirilmesi, demokratlaştırılması ve laikleştirilmesidir. Hıfzırrahman Raşit Bey, bu üçayak üzerine oturduğu eğitim anlayışını, "Mektebciliğin Kâbesinde" adlı eseriyle kamuoyunun dikkatine sunmuştur.

Hıfzırrahman'ın eğitimle ilgili fikir ve çalışmalarının, temel merkezi "Mektebcilik" iken bu değerlerin okullarda, uygulamaya geçirilmesiyle oluşan yeni eğitim anlayışına "Yeni Mekteb" adı verilmiştir. "Yeni Mekteb" aynı zamanda Hıfzırrahman'ın, 1922 yılında Trabzon'da çıkardığı mecmuanın da adıdır. Hıfzırrahman'ın Yeni Mekteb anlayışında temel merkez, insan yani öğrencidir. Zira eğitimin malzemesi insan olduğu için okullara gelen çocuklar iyi bilinmeli, onların yetenek, bilgi ve ihtiyaçlarına göre hareket etmeli, yeni müfredatlar da buna göre düzenlenmelidir.

Bu çalışmanın temel hedefi Hıfzırrahman Raşit Bey'in eğitimle ilgili fikirlerini, Türk eğitimiyle ilgili yaptığı çalışmaları ve görüşlerini ortaya koymak ve onun temel felsefesini oluşturan "Mektebcilik ve Yeni Mekteb" anlayışlarında örnek insan yetiştirme modelini açıklamaktır. Çalışmada Hıfzırrahman'ın savunduğu ve kurmaya çalıştığı "Mektebcilik ve Yeni Mekteb" anlayışlarının Türk eğitimine sağladığı avantajlar ve getirdiği yeniliklerin neler olduğu sorusuna cevap aranmıştır.

Söz konusu çalışma, Hıfzırrahman Raşit Bey tarafından çıkarılan Mektebciliğin Kâbesinde ve Yeni Mekteb Mecmualarının transkripsiyonunu yapmak suretiyle yani belge tarama metoduyla oluşturulmuştur. Çalışma sonunda elde edilen en büyük izlenim Hıfzırrahman'ın fikirlerinin Cumhuriyetin ilk yıllarında ortaya konulan Milli Eğitim modeliyle paralellik gösterdiğidir. Hıfzırrahman ayrıca kırsalın eğitimi, eğitimde pedagojin ön plana çıkarılması, karma eğitim gibi fikirleriyle Cumhuriyet dönemi eğitim anlayışına yön veren isimlerden biri olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Pedagoji, Ahlak Eğitimi, Milli Eğitim, Demokrat ve Laik Eğitim

ABSTRACT

One of the people who played an active role in the fiction and practices of the reform movements in education started in the Republican period is Hıfzırrahman Raşit Öymen. The ideas that Hıfzırrahman defended in the Turkish education system and the general approach that states works he did are called Mektebcilik (Schooling). The main sources of the Schooling are Turkish revolutions of Republic period. The main goals of the Schooling approach are to make the education nationalized, democratized, and secularized. Hıfzırrahman Raşit Bey presented this education approach that he established on a trivet to the public's attention with his work named 'Mektebciliğin Kâbesinde' (On the Kaaba of Schooling).

The essential point of Hıfzırrahman's ideas and works about education is 'Schooling', on the other hand the new education approach that was established by performing these morals in schools, was named 'New School'. 'New School' was also the name of the journal that Hıfzırrahman published in 1922. The essential point of Hıfzırrahman's New School approach is human, thus it is student. Because the material of education is human, the children who come to schools should be well known, they should act according to their abilities, knowledge and needs, and new curricula should be arranged accordingly.

This study's main goal is to reveal Hıfzırrahman Raşit Bey's ideas about education, his studies and opinions about Turkish education and to explain example human raising model on 'Schooling and New School' approaches that formed his essential philosophy. In this study, answers for the question what advantages and improvements were brought to Turkish education by 'Schooling and New School' approaches that Hıfzırrahman defended and tried to establish, have been sought.

This study has been formed by document scanning method by making transcription of 'Mektebciliğin Kâbesinde (On The Kaaba of Schooling) and Yeni Mekteb (New School) journals that were published by Hıfzırrahman Raşit Bey. The biggest impression that gained at the end of this study is that Hıfzırrahman's ideas have parallels with the National Education model that was revealed in the first years of the Republic. Hıfzırrahman was also one of the people who directed Republic period's educational approach with his ideas like to educate the rural, to put forward the pedagogy in education, and coeducation.

Key words: Pedagoji, Mural Education, National Education, Democratic and Secular Education.

1. GİRİŞ

1.1. Hızırrahman Raşit Bey, Hayatı ve Kişiliği

Eğitimci, siyaset ve fikir adamı Hızırrahman Raşit Bey 1900 yılında Trabzon'da dünyaya gelmiştir. Trabzon'un ünlü din adamlarından İbrahim Cudi Bey (Uzun, 1993: 81) tarafından kendisine Hızırrahman ismi verilmiştir. (Öymen, 2002: 6) Babası İstinaf Mahkemesi üyesi olan Mehmet Raşit Bey, annesi ise Hacı Şerife kızı Hafize Mesrure Hanımdır. Dedesi ise Trabzon'un ileri gelen kişilerinden aynı zamanda hâkimlik yapan Sayımzade Raşit Beydir. Çocukluk günlerini Trabzon'da geçiren Hızırrahman, babasının tayini Midilli'ye çıkınca Trabzon'dan ayrılmış ve Midilli'ye yerleşmiştir. İlk ve orta tahsilini burada yapan Hızırrahman, babasının sürekli tayinleri nedeniyle Rüştüye ve Sultani tahsilini Trabzon, Sivas ve Elazığ gibi farklı şehirlerde yapmak zorunda kalmıştır. Yükseköğrenimine devam etmek için İstanbul'a giden Hızırrahman 1916 yılında İstanbul Darülmuallimin Mektebi'ne kaydolmuştur. (Gündüz, 2002: 6) 1918 yılında okulu birincilikle bitirerek mezun olan Hızırrahman, o yıl pedagoji eğitimi almak üzere Almanya'ya gönderilmiştir. 1919 yılı sonbaharında Türkiye'ye dönen Hızırrahman'ın ilk görev yeri Kastamonu Erkek Öğretmen Okuluydu. Burada psikoloji ve pedagoji dersleri veren Hızırrahman ertesi yıl memleketi Trabzon'a tayin olmuştur. Cemiyetçilik yönü de bulunan Hızırrahman, 1923 yılında bugünkü Trabzonspor'un temelini oluşturan Trabzon İdman Ocağı'nın kuruculuğunu yapmış, kulübün katibi umumiliğini yapan Hızırrahman (İstikbal, 18 Şubat 1921) Kastamonu Muallimler Birliği İdare Heyetinde, İstanbul Muallimler Cemiyeti, Türk Maarif Cemiyeti Azalığında, Ankara Basın Birliği İdare Heyetinde de aktif görevler üstlenmiştir. (Hızırrahman Raşit'in Tercüme-i Hal-i, 1943)

1923 yılında Samsun'a, Samsun İstiklal Ticaret Lisesi Müdürlüğü görevine tayin edilen Hızırrahman'ın futbola ve spora olan sevgi ve ilgisi onun hayatının dönüm noktalarından birini teşkil etmektedir. Zira futbol oynadığı bir sırada ağır bir sakatlık geçiren Hızırrahman, tedavi olmak için 1926 yılında Viyana'ya gitmek zorunda kalmıştır. Hızırrahman Viyana'da bir yandan tedavi olurken diğer yandan buradaki eğitim sistemini yakından inceleme fırsatı bulmuştur. Avrupa'da iki yıl kadar kalan Hızırrahman 1928 yılında Türkiye'ye döner ve Mektebciliğin Kâbesi adlı eseri çıkarmaya başlar. (Dereköy, 1980: 132) Viyana dönüşünde İstanbul Erkek Öğretmen Okulu'nda görev yapan Hızırrahman, 1934 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü'nde pedagoji dersleri vermeye başlamıştır. Siyasi hayata atıldığı 1943 yılına kadar bu görevini sürdüren Hızırrahman 1943 yılında CHP Bolu Milletvekili (1943 Yılı Seçim Mazbatası, 1943) olarak parlamentoya adım atmış, (TBMM Albümü, 2010:381) 1946 seçimlerinde CHP listesinden çıkarılmış fakat 1948 yılındaki ara seçimlerde tekrar CHP'den Bolu Milletvekili seçilmiştir. (Ulus, 19 Ekim 1948) 1950 seçimlerini kaydedince siyasal yaşamına son veren Hızırrahman, çeşitli gazete ve mecmualarda yazılar kaleme almış ve 1955 yılında Eğitim Hareketleri Dergisi'ni çıkarmaya başlamıştır. Eğitim Hareketleri Dergisi'ni 25 yıl süreyle ayakta tutan Hızırrahman, 7 Mayıs 1979'da hayata veda etmiştir. (TBMM Albümü, 2010:381) Hızırrahman'ın başlıca eserleri şunlardır: Mektebciliğin Kâbesinde İtibalar ve Tahassürler, Mektep İnzibatında Reform, İş Terbiyesi, Genel Öğretim Metodları, Yeni Mektebe Doğru, Pedagoji Kıratı, Tek Öğretmenli Beş Sınıflı Köy Okulları, Yaşanmış Pedagoji, Türkiye'nin Ana Eğitim Problemleri, Cumhuriyet Eğitimine Geçişte Atatürk'ün Etkisi, İslam 'da Öğretmen ve Öğrenci Meselelerine Dair Geniş Risale, Yeni Okulda Didaktik, İis Esaslarına Uygun Öğretim Usulleri.

2. MEKTEBCİLİK VE YENİ MEKTEB HAREKETİNDE İDEAL EĞİTİM ANLAYIŞI

H. Raşit Öymen'in, Osmanlı ve Batı eğitim sistemi hakkındaki bilgilerinin de desteğiyle, Cumhuriyet sonrasında Türk eğitiminin oluşmasında fikir ve çalışmalarıyla katkısı vardır. O, Atatürk devrimleri doğrultusunda, Türk kültür ve değerlerine dayanarak, dünyadaki çağdaş eğitim akımlarından da faydalanarak Türk eğitiminin problemleri üzerinde durarak çözüm önerileri getirmiştir. Türk eğitim anlayışı, problemleri ve kurumları hakkında çalışmalar yapmış, eserler vermiş ve fikirler ileri sürmüştür. Bu çalışmalarını da öğretmenlik yıllarından başlayarak meslek hayatında uygulamaya koymaya çalışmıştır (Cenik, 2004: 107).

Hızırrahman Raşit Öymen'in Türk eğitim sistemi ile ilgili sunduğu görüşlerin genel manada adına "Mektebcilik" denilmektedir. Mektebcilik anlayışına göre Türk eğitim sistemi millileştirilmeli, demokratlaştırılmalı, laikleştirilmeli ve bu doğrultuda gelişmiş köy okulundan üniversitesine kadar bütün eğitim örgütleri bu yeni yapıya göre dizayn edilmelidir. Görüldüğü üzere Hızırrahman Raşit Öymen'in eğitim modeli olan "Mektebcilik" 3 ana temele dayanıyordu. Bu 3 temelden biri olan millileşme ise şu şekilde sağlanacaktı: eğitim ve halk dilinin yabancı kelimelerden arındırılması, Türk tarih, kültür, örf ve ananelerine önem verilmesi, ilköğretimin zorunlu hale getirilerek milli kültürün, değerlerin gösterilmesi; eğitimin devletin ve halkın milli ihtiyaçlarına ve asrın gereklerine göre düzenlenmesi.

Eğitimin demokratlaştırılması, eğitimin halka inerek parasız hale getirilmesi, herkese eşit eğitim hakkının tanınması, karma eğitimin olması, kredi ve burs gibi eğitim yardımlarının yapılması, parasız yatılı okulların kurulması, ailelerin eğitim faaliyetlerinde temsil edilmesi, eğitimin yurdun her tarafına ulaştırılması, meslekte öğretmenliğin asıl olmasıdır. Son olarak eğitimin laikleştirilmesi ise din derslerinin zorunluluktan çıkarılarak, çocuğun veya velisinin vicdani tercihine bırakılması, din eğitiminin dinin ruhuna uygun olarak Tanrı'nın istediği tarzda insanları sevgiye, barışa ve mutluluğa itecek şekilde saf ve temiz bir tarzda verilmesidir (Cenik, 2004: 107-109).

H. Raşit Öymen'in eğitimle ilgili temel fikir ve çalışmalarının, savunduğu değerlerin genel adı 'Mektepçilik' iken bu değerlerin eğitim camiasında temsil edilmesi, uygulamaya geçirilmesiyle oluşacak yeni eğitim anlayış ve kurumlarının bir ifadesi de "Yeni Mektep" olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni Mektep, ayrıca Hıfzırrahman Raşit Öymen'in 1922 yılında Trabzon'da çıkardığı¹ eğitim mecmuasının da adıdır (Başkaya, 2014). Hıfzırrahman Raşit, Trabzon'da öğretmenlik yaptığı sırada mesai arkadaşlarıyla birlikte çıkarmaya başladığı Yeni Mektep Mecmuası ile ilgili bir mülakatta derginin çıkarılışı hakkında şu ifadelerle yer vermiştir: (Öymen, 1977: 147)

Kurtuluş Savaşı yıllarında başkent Ankara'da ve düşman tarafından işgal edilen bölgeler dışındaki basın ve yayın çabaları çok zayıftı. Ankara'da yeni kurulan hükümetin bakanlıkları, genelge yazılarını şapograf ile çoğaltma olanağından başkasına sahip değillerdi. Bu durumda azınlıkların elinde bulunan baskı aletlerinden yararlanarak, Ankara'da (Anadolu Terbiye Mecmuası), Trabzon'da Sultani Müdürlüğüne atanan Ali Canip Bey'in rehberliğinde (Genç Anadolu) ve tarafımdan çıkarılan Yeni Mektep adlı dergilerden başka eğitimle ilgili dergi yok gibiydi.

Hıfzırrahman Raşit söz konusu mecmuanın ilk sayısında kaleme aldığı bir yazıda bu derginin çıkarılma amacını şu şekilde izah etmiştir: (Yeni Mektep, 1338/1922: 2)

Çocuklarını iyi yetiştiren bir millet, dünyada mesut yaşamak istikbali emniyetle karşılamak hakkını kazanmış olur. Bir ana, yavrusunun gözlerine bakarken hayatı nasıl da derinden hissediyorsa bir milletin de çocuklarının ve gençlerinin hayatına bağlandıkça mevcudiyetinden layıkıyla haberdar olabilir. Çocuk dünyaya geldiği vakit adeta ham eşya halindedir. Onun kıymetli ve faydeli eşya halini alması için ihtimamla bakılması ve yetiştirilmesi lazımdır. Binaenaleyh bir milletin murad-ı iptidaiye ve esasiyesi hükmünde olan çocukların ihtiyaçlarını temine ve yetiştirilmelerini temine çalışmak o milletin istikbaline matuf en büyük hazinedir. İşte biz neşriyatımızla milli mevcudiyetimiz için çok kıymet verdiğimiz çocuk yetiştirmek sanatı etrafında aile ve mektebin cemiyet ve hükümetin ve sanatını, müterakki milletlerin çocuk sanatına haiz göstermeye çalışacağız. Mesleğimize ait duygularımızı ve düşüncelerimizi mecmuamızla kaydederken talebe efendilerin, muallim arkadaşlarımızın, çocuk velilerinin ve büyüklerimizin rağbet ve müzaheretlerine mazhar olursak bu günkü küçük sayımızı artıracığımızı vadederiz.

Yeni Mektep Mecmuasında yer alan yazılardan birinde ifade edildiğine göre esasen eğitim aile ocağında başlıyordu. Ailede sağlam eğitim almayan çocuklar, okullarda da yeterli başarıyı gösteremiyordu. Söz konusu yazıda aile eğitimi ile ilgili şu ifadelerle yer verilmiştir: (Yeni Mektep, 1338/1922: 7)

Ailenin ziruh efradı yetişen çocuğun terbiyesine daima tesir etmekte olduğundan kendilerinin haberleri olmadığı vakitlerde güzel konuşmak ve iyi işler görmek ve bu suretle gayr-i kasdi tesirlerinde de çocuğa mürebbiyelik edebilmek için terbiye vazifesinde doğru kanaatlere sağlam ve kuvvetli itiyadlara sahip olmalı ve çocuğun yatağından, yemeğinden, elbisesinden başlayarak manevi inkişafına, güzel konuşmasına, iyi anlamasına, samimi, doğru ve sebatkâr olmasına yardım edecek esbab-ı ihzar ve hüsn-i istimal ile yükümlüdürler. Bunları yapmayan ve yapamayan ebeveyn mekteplerden çok şey beklememelidir. Çünkü çocuğun üzerinde ilk evvel işleyen eller analar babalarıdır. Buna göre mesuliyeti de taksim etmek ve tabiatından araştırmak lazım gelir.

Eğitim ve pedagoji üzerine yayın yapan Yeni Mektep Mecmuası'nın ilk 7 sayısı Trabzon'da neşredilmiş daha sonra Hıfzırrahman Raşit Bey'in 1923 yılında Samsun İstiklal Ticaret Mektebi'ne tayin edilmesiyle birlikte mecmua da Samsun'a taşınmıştır. Yani derginin Şubat 1923-Haziran 1923 tarihleri arası boyunca 7

¹ Yeni Mektep Mecmuası'nın ilk sayısı 8 Teşrin-i Evvel 1338/1922 Pazar günü Trabzon'da çıkmış, toplam 14 sayı yayınlanmıştır. Bu sayılardan 7 tanesi Trabzon'da geri kalanı ise Samsun'da basılmıştır. Dergi Trabzon'da Yorgi Matbaası'nda neşredilmiş, nüshası 5 kuruştan satışa çıkmıştır.

sayısı Samsun'da basılmıştır. Şems Matbaası'nda basılan derginin başyazarı ise yine Hıfzırrahman Raşit Beydi.

Yeni Mekteb, mecmuanın adına paralel olarak mektebe yeni bazı misyonlar yüklemiştir. O'nun anlayışında okul ya da mekteb sadece bilgilerin öğretildiği veya çocuğun kafasına yerleştirildiği bir mekân değildir. Eski mekteb çocuklara sadece bilgi verirken yeni mekteb ise onlara hem bilgi verecek hem de onları cemiyet hayatına hazırlayacaktı. (Cenik, 2004: 114) Yeni Mekteb Mecmuası'nın 16'ncı sayısında yer alan bir yazıda Türk Milli Eğitim sisteminin nasıl olması gerektiğiyle ilgili bir değerlendirme yapılmıştır. Söz konusu yazıda; Cumhuriyet sonrasında başlanacak modern ve laik eğitim düşüncesinin ipuçları verilerek, Türkiye'de bulunan mevcut mekteplerin, vesaitsizlikten ve nazari talim usullerinden kurtarılması gerektiği, baskı altında yetiştirilen korkak ve seciyesiz çocuklar yerine hür, vazifeperver, müteşebbis, kuvve-i iradeli, fedakâr, seciyeli çocuklar yetiştirilmeliydi. Osmanlı dönemi eğitim sistemine eleştiriler getirilen yazıda ayrıca eski mekteplerin yetiştirdiği memur zihniyetli çocuklar yerine necip bir Türk unsuru vücuda getirilmesi gerektiği öne sürülüyordu.(Yeni Mekteb, 1339/1923:133)

Yeni Mekteb Mecmuasınının 10'ncu sayısında “*Tedrisatta Gaye ve Usul*” başlığıyla bir yazı kaleme alan Hıfzırrahman Raşit Bey, Yeni Mekteb hareketinde eğitimin amaç ve usullerinin neler olması gerektiği konusunda bilgiler vermiştir. Söz konusu yazının başında “*Tedrisatta gaye malumatlı adam yetiştirmekten ziyade hayatını hisseden hür ve iradeli insanlar vücuda getirmektir*”, diyerek aslında kendi eğitim anlayışını ortaya koyan Hıfzırrahman Raşit Bey, yazısına şu şekilde devam etmiştir: (Yeni Mekteb, 1339/1923: 89)

Binaenaleyh terbiye bir dersin yegâne vazifesi müfid mevzular etrafında ve meşur istikametlerde inkişaf etmek müşahade ve tedkiklerin teşekkül ve tevellüd edeceği fikirler hesar ve heyecanlarla talebede metni bir iradenin ve müspet bir seciyenin meydana gelmesine çalışmaktır. Ancak tedrisatın bu maksada hakka hidmet edebilmesi için her şeyden evvel derslerin alakalı olması talebenin hassasiyetine temas etmesi lazımdır. Çünkü hiçbir heyecanı tevellüd edemeyen dersler talebeyi malumata karşı lakayd ve alakasız bir hale getirir. Ve bittabi iradeye girecek kuvveti noksan bırakmış olur. Binaenaleyh dersler ve muhteviyatı olan malumat talebenin samimi heyecanlarıyla birleşmeli. Eşyanın, eşhasın ve fikirlerin müspet veya menfi kıymetleri talebenin şuurunda yükselmeli ve yalnızca talebe derslerdeki faydeli malumata ve fikirlere sarılmaya dershanenin hava-i manevisini teneffüs etmeğe kendiliğinden temayül etmelidir. Böyle olursa talebenin iradesi müsakilen inkişaf eder ve talebe her an için malumatına hizmetkâr olur. Nitekim iradesiz yalnız harici bir mecburiyetle verilen imtihanlardaki malumat ile irade-i surette hazmedilen malumatı mukayese ettiğimiz vakit hangisinin daha kuvvetli olduğunu derhal görüyoruz. İrade esas nevine göre öğretilen bilgiler talebede daima hayat ve hareket vücuda getirirler. Talebeye sırf mesaiye ve istihsal neticeye sevk ederler. Böyle derslerde talebe malumatın kimisini idraken başka önemi bilmeyecek ona bir zaman tatbik bulacak ve mekândan çıkınca kitaplarını yazmak veya satmak artık aklına gelmeyecektir.

Yazıda da belirtildiği üzere Hıfzırrahman Raşit Bey'e göre, okulda verilen dersler öyle bir usulle verilmeli ki, öğrenci elde ettiği bilgileri hayatında tatbik edebilmeli ve bunlardan daima fayda sağlayabilmeliydi.

Hıfzırrahman Raşit Bey'e göre Yeni Mektebin eğitim programı çok dikkatli hazırlanmalıydı. O'na göre ilk mektebin yeni programı sadece muallimlerin veya maarifin işi değildi. Belki aynı zamanda ailenin, cemiyetin, fırkanın tüm milletin işidir. (Cenik, 2004: 116)

Hıfzırrahman Raşit Bey'in görüşleri yani Mektebcilik ve Yeni Mekteb Hareketi'nin ideal öğrenci tipi ya da insan modeli şu şekilde tarif edilmiştir.

- ✓ Milli duruşa sahip bir birey
- ✓ Yeniliklere açık ve yenilikleri takip eden, araştıran birey
- ✓ Kendini ifade eden hür ve vazifeperver insan

2.1. Hıfzırrahman Raşit'in Türk Eğitim Sistemine Etkisi

Hıfzırrahman Raşit Bey'in Mektebcilik ve Yeni Mekteb Hareketi, Cumhuriyetin ilk yıllarında tesis edilmeye çalışılan Milli Eğitim anlayışına da yön veren etkenlerden biri olmuştur. Zira bu dönemde gerek eğitimci ve pedagog ve gerekse milletvekili olarak karşımıza çıkan Hıfzırrahman Raşit Bey, konumunun da kendisine sağladığı avantajla eğitimin yapılandırılması için çaba sarf etmiş, görüşler beyan etmiş, yazılar kaleme almış en önemlisi de fikirleri ile bu yeni oluşumu şekillendiren unsurlardan biri olmuştur. Esasen Hıfzırrahman, Osmanlı eğitim sisteminde yetişmiş bir kişiydi. Yurt dışında tedavi gördüğü süreçte modern pedagoji ve

eğitim programları üzerine yaptığı incelemeler neticesinde Osmanlı eğitim sisteminin zaaf ve kusurlarını görmüştü. Eski eğitim sistemi içinde yetişmesi buna karşın Avrupa'ya giderek oradaki eğitim-öğretim usullerini incelemesi, ona bütün bunlar arasında kıyas yapma, farklı ve orijinal fikirler üretme imkânı vermiştir.

Hıfzırrahman Raşit Bey yeni müfredat ve yeni öğretim metotları üzerinde çalışarak, Cumhuriyet döneminde yazılan yeni müfredat programlarının tamamen hayati alanlara ve bu alanların gerçeklerine dayanarak o yönde tanzim edilmiş olmasında büyük gayreti vardır. O'nun ortaya koyduğu görüşler ve yeni program fikriyle, hayat mektebe getirilmeye çalışılmış, mektep de hayat için bir hazırlık yeri olarak kabul edilmiştir.

Hıfzırrahman Raşit Bey Öğretmen-öğrenci ve bakanlık arasındaki ilişkilerin gayet dostane bir biçimde sürdürülmesini istemiş ve bunu öğretim camiasına kabul ettirmiştir. Bu görüşüyle o, yeni pedagojinin "*Self Government*" denen metodunu savunmuştur. Aslında Hıfzırrahman eski programların fayda sağlamayan konularının çocuğun kafasına tıka basa doldurulduğunu ileri sürerek; yeni programda: "*Hayati değeri ve kuvveti fazla olan, az fakat çok kuvvet üretilcek konuların*" öğretilmesini öngören görüşleriyle bu fikirlerin eğitimcilerde yerleşmesini sağlamıştır (Cenik, 2004: 110-11).

Eğitimci ve aynı zamanda siyaset adamı olan Hıfzırrahman Raşit Bey, yaptığı çalışmalar neticesinde Köy okullarının 3 yıldan 5 yıla çıkmasını ve bu okulları bitirenlerin "*Köy Enstitüleri*" ve diğer orta öğretim kurumlarında öğrenimlerinin devam etmesini sağlamıştır.

Türk Milli Eğitimindeki "medrese öğreniminin" kalıntıları olan ezbere dayanan, eğitim yerine, gözleme dayanan bir eğitim anlayışını fikirleriyle eğitim camiasına duyurmuştur. Genel eğitim yerine "posesiv" (ileri) eğitim anlayışını bütün eser ve makalelerinde eğitimcilerimize önererek onları bu yola yöneltmiştir. Eğitim literatürüne, hem kendi eserleriyle hem de, çevirileriyle katkıda bulunmuş ve bu disiplini de etkilemiştir. Özellikle Alman eğitimcisi "G.Kerschensteiner" den yaptığı çevirilerle Türk Eğitimine büyük katkıda bulunmuştur. 1930 yılında yayınladığı: "*Mektep İnzibatında Reform*" adlı kitabıyla; çağdaş akım ve hareketlerin memleketimizde yayılmasında büyük tesiri olmuştur (Bahşi, İstanbul 2005: 5).

3. SONUÇ

Mektebcilik ve Yeni Mekteb Hareketinin sahibi olan Hıfzırrahman Raşit Bey'in Türk eğitim sistemine yön veren şahsiyetlerden biri olduğu açıktır. Hıfzırrahman'ın böylesi geniş bir vizyonla milli bir eğitim anlayışı ortaya koyabilmesinin temel nedeni ise O'nun yetiştiği dönemle ilgilidir. Zira Hıfzırrahman'ın çocukluk ve gençlik yılları koca bir imparatorluğun çöküş dönemine rastlamaktadır. 8 yaşında Meşrutiyetin ilanına, 11 yaşında Balkan Savaşları'na, 14 yaşında Birinci Cihan Harbi'ni ve devamında Anadolu'nun işgalinin acı hatıralarına tanıklık eden Hıfzırrahman, Osmanlı eğitim sisteminde yetişmiş bir kişiydi. Yaşanan acı ve yıkımların bir nedeninin de eğitimsizlik veya milli bir eğitim sisteminin olmamasından kaynaklandığını ileri süren Hıfzırrahman, genç Cumhuriyetin bu yaşananlardan ders çıkarması için adeta ömrünü feda etmiştir. Bu uğurda araştırmalar yapmış, birçok yazılar kaleme almış, dergi ve mecmualar çıkarmıştır. Örneğin Milli Mücadele yıllarının çetin şartlarında Trabzon'da Yeni Mekteb Mecmuasını neşreden Hıfzırrahman'ın Eğitim Hareketleri Dergisi ise alanında en uzun süre yayın yapan mecmualardan biri olmuştur. Bunlara ilave olarak çok sayıda dergi ve kitap çalışmaları bulunan Hıfzırrahman Raşit Bey burada yazdıklarını gerçekleştirmek için milletvekili seçilmiş ve mücadelesini parlamentoya taşımıştır.

Hıfzırrahman'ın Mektebcilik ve Yeni Mekteb hareketleri, o güne kadar genel geçer kabul gören eğitim anlayışını değiştirmeyi amaçlamıştır. İmparatorluk yıllarından kalma karmaşık ve çok başlı eğitim anlayışını sağlam bir temele oturtarak millileştirme gayesi için çalışan Hıfzırrahman'a göre Türk eğitim sistemi millileştirilmeli, demokratlaştırılmalı ve laikleştirilmeliydi. Bunlar yapıldığı takdirde ancak ideal bir eğitim anlayışı ortaya çıkabilirdi.

Hıfzırrahman Raşit Bey, eğitimde kendi değerlerimize, tarihimize bakmamıza, sorunlarımızın çözümünü önce bu değerlerimizde aramamız gerektiğine inanmıştır. Ancak tarihe bakarken diğer yandan da dünyadaki çağdaş, eğitim öğretim faaliyetlerini ve anlayışlarını da takip etmemiz gerektiğini vurgulamış ve kendisi de bu prensiple çalışmıştır. Kısacası Hıfzırrahman'a göre Türk eğitim sisteminin kökleri milli, gövdesi, dalları ve yaprakları da çağdaş değer ve sistemlerle donatılmış bir büyük bir çınar ağacı gibi olmalıydı. Hıfzırrahman, bu anlayış doğrultusunda fikirler ortaya koymuştur.

KAYNAKÇA

Bahşi, E. (2005), "Eğitim ve Siyaset Alanındaki Çalışmalarıyla Hıfzırrahman Râşit Öymen", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

- Başkaya, M. (2015),“1923 Yılında Trabzon’dan Samsun’a Taşınan Bir Değer: Yeni Mekteb Mecmuası”, 24-26 Ekim 2013 III Uluslararası Canik Ve Değerleri Sempozyumu Bildirileri Kitabı, Samsun, 679-689.
- Cenik, Ö. (2004), “Hıfzırrahman Raşit Öymen ve Türk Eğitimine Katkıları”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Dereköy, R. (1980), “Hıfzırrahman Raşit Öymen”, Eğitim Hareketleri, (25),(286), Ankara, 130-141.
- Gündüz, B. (2000), Hıfzırrahman Raşit Öymen’in Hayatı ve Kişiliği, Yüksek Lisans Tezi, KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon 2000.
- Hıfzırrahman Raşit Öymen’in Kısa Tercüme-i Hali, Ankara 1943.
- Hıfzırrahman Raşit Öymen’in 1943 Yılı Seçim Mazbatası, Ankara 1943
- Öymen, Hıfzırrahman R. (1977), “Mustafa Kemal’in Eğitimle İlişkileri”, Atatürk Konferansları (1973–1974), TTK Basımevi, Ankara.
- Öymen, A. (2002), *Bir Dönem Bir Çocuk*, Doğan Kitap, İstanbul.
- Uzun, M.(1993), “Cudi Efendi”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, (8), 181-183.
- TBMM Albümü 1920-2010*, (2010), (1), TBMM Basımevi Ankara.